

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข-ง
สารบัญตาราง	ง
บทที่ ๑ ความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมและความเชื่อ	๑
พิธีกรรมกับสังคม	๑
ประเพณีพิธีกรรมที่ปฏิบัติกันในรอบปีของสังคมไทย	๒
ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน	๒
ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิต	๓
ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์	๓
ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาความเจ็บป่วย	๔
ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชุมชนหรือสังคมหรือประเทศ	๔
ประเพณีเกี่ยวกับผู้นำบ้านเมืองหรือพระมหากษัตริย์	๔
บทที่ ๒ ประเพณีหลวง	๖
พัฒนาการของประเพณีหลวงในสยามประเทศ	๗
พระราชพิธีก่อนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์	๗
พระราชพิธีสิบสองเดือนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์	๑๘
พระราชพิธีหลวงประจำปีในรัชกาลปัจจุบัน	
(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช)	๒๔
ความสำคัญของพระราชพิธีสิบสองเดือนในแต่ละยุคสมัย	๓๗
พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความอุดมสมบูรณ์	๓๗
พระราชพิธีที่เกี่ยวกับความเป็นสิริมงคลของแผ่นดิน	๔๒
ประเพณีพระราชพิธีเกี่ยวกับงานนักขัตฤกษ์รื่นเริง	๔๔
ความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์	๔๗
พระราชพิธีเกี่ยวกับคติพิธีกรรมของพราหมณ์	๔๘
การพระราชกุศลเนื่องในวันสำคัญทางพุทธศาสนา	๕๐
ความสำคัญของประเพณีสิบสองเดือนในรัชกาลปัจจุบัน	๕๒
พระราชพิธีเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา	๕๒

พระราชพิธีเพื่อเป็นสิริมงคลแก่พระมหากษัตริย์	๕๓
พระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลแก่พระบรมวงศานุวงศ์ ที่ล่วงลับไปแล้ว	๕๓
พระราชพิธีที่เกี่ยวกับความสำนึกถึงพระมหากษัตริย์คุณ ของบูรพกษัตริย์	๕๔
พระราชพิธีเพื่อขวัญกำลังใจแก่ผู้ทำการเกษตร	๕๕

บทที่ ๓ ประเพณีในท้องถิ่น

ประเพณี ๑๒ เดือน ผลผลิตของประเพณีหลวงและประเพณีราษฎร์	๖๓
ความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีกับท้องถิ่น	๖๔
ประเพณีภาคกลาง	๖๗
ลักษณะโดยทั่วไปของภาคกลาง	๖๗
ประเพณีสิบสองเดือนของภาคกลางในอดีต	๖๘
ประเพณีสิบสองเดือนของภาคกลางที่ปรากฏในปัจจุบัน	๗๖
ประเพณีภาคใต้	๙๓
ลักษณะโดยทั่วไปของภาคใต้	๙๓
ประเพณีสิบสองเดือนของภาคใต้ในอดีต	๙๔
ประเพณีสิบสองเดือนในภาคใต้ที่ปรากฏในปัจจุบัน	๙๘
ประเพณีภาคเหนือ	๑๐๒
ลักษณะโดยทั่วไปของภาคเหนือ	๑๐๒
ประเพณีสิบสองเดือนของภาคเหนือในอดีต	๑๐๓
ประเพณีสิบสองเดือนทางภาคเหนือที่ปรากฏในปัจจุบัน	๑๑๑
ประเพณีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๑๑๓
ลักษณะโดยทั่วไปของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๑๑๓
ประเพณีสิบสองเดือนที่ปรากฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในอดีต	๑๑๔
ประเพณีสิบสองเดือนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ปรากฏในปัจจุบัน	๑๑๘
ความสำคัญของประเพณีสิบสองเดือนในแต่ละภูมิภาค	๑๒๔
ประเพณีเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์	๑๒๕
ประเพณีเพื่อความเป็นสิริมงคลของชุมชนและงานรื่นเริง	๑๒๖
ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในโลกหน้าและสำคัญ ของเครือญาติกลุ่มสายตระกูลและความสามัคคีและบูรณาการ ของชุมชนและท้องถิ่น	๑๒๘

ประเพณีการทำบุญเนื่องในพุทธศาสนา	๑๓๐
ความสำคัญของประเพณีสิบสองเดือนภูมิภาคต่างๆ ในปัจจุบัน	๑๓๓
ประเพณีเนื่องในวันสำคัญทางพุทธศาสนา	๑๓๔
การบูรณาการทางสังคมและวัฒนธรรมและ	
การสร้างอัตลักษณ์ในท้องถิ่น	๑๓๖
ประเพณีพิธีกรรมเพื่อการท่องเที่ยว	๑๓๘

บทที่ ๔ การเปลี่ยนแปลง

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง	๑๔๐
กระบวนการการเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตก	๑๔๑
การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครอง	๑๔๓
การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมเกษตรกรรม	
เป็นสังคมเกษตรอุตสาหกรรม	๑๔๗
การเปลี่ยนแปลงเนื่องจากสภาพธรรมชาติที่	
ถูกทำให้ต่างไปจากเดิม	๑๔๘
ประเพณีสิบสองเดือน : พิธีกรรมที่เปลี่ยนไป	๑๖๐
พิธีกรรมที่สูญไป	๑๖๑
พิธีกรรมที่มีการปรับตัวเพื่อสามารถรับใช้สังคมสมัยใหม่ได้	๑๖๒
พิธีกรรมที่ถูกสร้างขึ้นใหม่มีหน้าที่ทางสังคมอย่างไร	๑๖๔
บทสรุป	๑๖๕

บรรณานุกรม

๑๖๗-๑๗๕

สารบัญญัตราจ

พระราชพิธีสิบสองเดือนที่ปรากฏในสมัยต่างๆ	๓๕-๓๗
ตารางเปรียบเทียบประเพณีสิบสองเดือนในภาคต่างๆ	๑๒๓-๑๒๔

คำนำ

ปัจจุบันวิทยาการความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ล้นหลมาจากสังคมตะวันตก ได้ทำให้สังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะสังคมประเพณีที่เคยร่ำรวยด้วยพิธีกรรมตลอดทั้ง ๑๒ เดือนของทั้ง เจ้า และ ขาวนา ไปสู่สังคมอุตสาหกรรมของกลุ่มคนหลักๆ กลุ่มใหม่คือ นักธุรกิจ ชนชั้นกลาง กรรมกร คนงาน รวมถึงเกษตรกรในวิถีการผลิตแบบใหม่ ความเปลี่ยนแปลงนี้ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อวิถีชีวิต ความเป็นอยู่และโลกทัศน์ของประชาชนไทย ผลสะท้อนของการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนที่สุดคือ การเปลี่ยนแปลงและสูญหายของพิธีกรรมต่างๆ ตลอดทั้ง ๑๒ เดือน ซึ่งเคยกำกับวิถีชีวิตของคนไทยมาแต่โบราณ

ในวัฒนธรรม หลวง และวัฒนธรรม ราษฎร์ ของไทยแต่เดิมนั้น พิธีกรรมมีทั้งพุทธ พราหมณ์ และมี คละเคล้ากันอยู่ พิธีกรรมมีบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์และความเอื้ออาทรระหว่างหมู่ชนในสังคมให้สามารถดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข พิธีกรรมช่วยสร้างพลังและความมั่นใจในการปฏิบัติชีวิตให้สอดคล้องกับครรลองของธรรมชาติรอบตัว และที่สำคัญที่สุด พิธีกรรมถือเป็นสื่อในการถ่ายทอดอุดมคติของสังคมอันทำให้สังคมสามารถดำรงสืบเนื่องต่อไปได้

พิธีกรรมต่างๆ ทั้ง ๑๒ เดือน ของวัฒนธรรมหลวงและวัฒนธรรมราษฎร์กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วยิ่ง บางพิธีกรรมมีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องสามารถรับใช้สังคมสมัยใหม่ได้ แต่บางพิธีกรรมก็เสื่อมสูญไป การศึกษาเพื่อตรวจสอบว่าพิธีกรรมที่ยังดำรงอยู่ในปัจจุบันนี้ยังมีเนื้อหาสาระอยู่บนพื้นฐานอุดมคติแบบสังคมเดิมหรือไม่ มีพิธีกรรมใดสูญสลาย มีพิธีกรรมใดที่สร้างขึ้นใหม่และมีหน้าที่ทางสังคมอย่างไร ปัจจุบันนี้มีพิธีกรรมใดที่สามารถถือเป็นตัวแทนของอุดมคติในสังคมใหม่ได้บ้าง

การศึกษาครั้งนี้ได้รวบรวมหลักฐานและรายละเอียดเรื่องราวที่เกี่ยวกับประเพณี ๑๒ เดือน ในแต่ละภูมิภาค ว่าเหมือนกันและแตกต่างกันอย่างไร มีความหมายต่อการดำรงอยู่ของผู้คนในสังคมแต่ละท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคอย่างไร เพื่อศึกษาถึงปัจจัยต่างๆ ทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมที่ทำให้ประเพณี ๑๒ เดือนที่มีมาแต่เดิมต้องเปลี่ยนแปลงและหมดความสำคัญไป พยายามชี้ให้เห็นบรรดาประเพณี พิธีกรรม ที่มีอยู่ในสังคมปัจจุบันนั้น มีอะไรบ้างที่เป็นการสืบเนื่องมาแต่เดิม และมีอะไรบ้างที่เป็นของปรุงแต่งขึ้นใหม่ และประเพณีเหล่านั้นมีความหมายต่อการดำรงอยู่ร่วมกันของคนในสังคมปัจจุบันอย่างไร

คณะผู้ศึกษา